

ATT UTKRÄVA SINA MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Lärarhandledning

De mänskliga rättigheterna gäller alla, alltid. Men hur kan dessa rättigheter utkrävas? I den här övningen får eleverna undersöka det.

I Sverige finns det flera olika sätt att utkräva sina mänskliga rättigheter. I den här övningen får eleverna arbeta med fyra olika case. Varje case handlar om en person som upplever att hen fått sina rättigheter kränkta.

Eleverna ska tillsammans undersöka vilka möjligheter till upprättelse som finns. Händelserna är inspirerade av verkliga fall, men kan i vissa delar vara ändrade och alla namn är utbytta.

Övningen är lämplig att genomföra när eleverna har grundläggande förståelse för vad mänskliga rättigheter är.

GENOMFÖRANDE

STEG 1: Börja med att visa filmen Att utkräva sina rättigheter. Du hittar den [här](#).

STEG 2: Dela in klassen i grupper om fyra. Dela ut case (se bilaga) så att alla fyra gruppmedlemmar har *samma* case. Följande case delas ut mellan grupperna:

Case 1: Kabir

Kabir har flytt från Afghanistan till Sverige. Han lämnar in en ansökan om asyl. Migrationsverket behandlar ansökan men beslutar om att avslå den. De anser inte att han har tillräckliga skäl för att beviljas asyl. Kabir anser att Migrationsverket har helt fel och hävdar att risken är stor att han skulle utsättas för hot eller våld om han återvänder till Afghanistan.

Vad kan Kabir göra? Vart ska han vända sig?

Kommentar till dig som lärare: Om Kabir inte anser att hans ärende behandlats på rätt sätt kan han överklaga till Migrationsdomstolen. Om Migrationsdomstolen anser att Migrationsverket gjort en riktig bedömning finns möjlighet att överklaga ärendet till Migrationsöverdomstolen, som tar upp få men viktiga fall. Till sist, när alla rättsliga medel i Sverige är uttömda, kan Kabir vända sig till Europadomstolen. Exemplet ska ge eleverna möjlighet att lära sig mer om hur man kan överklaga myndigheters beslut till högre instanser.

Case 2: Nora

Nora går på en skola i Mellansverige. Nora identifierar sig inte med sitt ursprungliga kön. Noras föräldrar har informerat lärare och en lärarassistent om att elevens pronomen är hen. Läraren säger att hon inte kan använda ordet hen i tal. Föräldrarna informerar skolans rektor om elevens könsidentitet och att läraren inte vill tilltala eleven med rätt pronomen. Trots att rektorn lovar att tala med läraren kallas eleven för fel pronomen under mer än en termin.

Vad kan Nora göra? Vart kan hen vända sig?

Kommentar till dig som lärare: Exemplet bygger på en händelse som blev ett fall för Diskrimineringsombudsmannen. Att en lärare, mot en elevs uttryckliga vilja, medvetet låter bli att använda det pronomen som eleven identifierar sig med är en allvarlig form av trakasserier och något som en rektor omgående måste se till upphör. Diskrimineringsombudsmannen begär att skolan ska betala skadestånd till eleven på 150 000 kronor.

Case 3: Linnéa

Linnéa blir omhändertagen av polis på grund av berusning. I arresten får hon bara ha underkläder på sig och hon får inte någon filt att skyla sig med. På natten ber Anna-Lena om att få gå på toaletten. Men det får hon inte. Ingen får lämna sin cell mellan kl 22.00 och 07.00. Istället uppmanas hon att kissa i ett hål i golvet, utan möjlighet att spola. När Anna-Lena släpps ur arresten är hon mycket upprörd över behandlingen.

Vad kan Linnéa göra? Vart ska hon vända sig?

Kommentar till dig som lärare: Exemplet bygger på ett fall som varit ett ärende för Justitieombudsmannen (JO). JO kritiserade polisen för deras lokala rutiner och för hur de behandlade den omhändertagna kvinnan. Exemplet ska ge eleverna möjlighet att lära sig mer om Justitieombudsmannen.

Case 4: Sofie

Sofie är 15 år och har blivit smygfilmad i duschen av sin styvfar som hade monterat en dold kamera i badrummet.

Sofie anmäler honom. I tingsrätten döms han till att betala skadestånd. Men domen överklagas till hovrätten som kommer fram till att det inte i sig är brottsligt filma en person utan dennes vetskap. Åtalet mot mannen ogillas. Mannen behöver alltså inte betala något skadestånd. Sofie överklagar då domen till högsta domstolen, men de beslutar att inte pröva ärendet.

Sofie upplever att hennes personliga integritet har kränkts av smygfilmningen. Men nu är alla svenska rättsliga instanser uttömda. Vad kan Sofie göra?

Kommentar till dig som lärare: Exemplet bygger på ett fall som varit ett ärende för Europadomstolen. Mannen friades i hovrätten och Högsta Domstolen beslutade att inte pröva fallet. Fallet överklagades då ändå upp till Europadomstolen som gav flickan rätt och kritiserade Sverige. Exemplet ska ge eleverna möjlighet att lära sig mer om Europadomstolen.

När alla har läst igenom gruppens case/fall ska de besvara följande frågor tillsammans:

- Vad har hänt?
- På vilket sätt har mänskliga rättigheter kränkts?
- Hur kan personen gå vidare för att få upprättelse? Föreslå vart hen kan vända sig.

Eleverna söker information tillsammans. Ett första steg kan vara att läsa kapitel fyra på vår elevportal - [Rättigheter nu!](https://www.amnesty.se/utkrava-sina-manskliga-rattigheter). Därifrån kan de gå vidare och söka information om Migrationsverket, DO, JO och Europadomstolen på nätet beroende på vilket case de har.

STEG 3: När de är färdiga och har sökt information om hur personen kan gå tillväga delas de in i nya grupper så att alla i de nya grupperna har olika case. Var och en ska nu presentera dels sitt case/fall, dels svaret på frågorna (vad som hänt, hur mänskliga rättigheter kränkts och hur de i gruppen kommit fram till att personen kan söka upprättelse) för de andra i gruppen. Den sistnämnda punkten kräver också att de presenterar lite utförligare hur t.ex. Europadomstolen fungerar (om de nu sökt information om denna).

STEG 4: Gå därefter igenom casen i helklass. Förklara och förtydliga hur mänskliga rättigheter kan utkrävas.

- Överklaga till högre instans
- Diskrimineringsombudsmannen
- Justitieombudsmannen
- Europadomstolen
- FN:s konventionskommitté kan också vara bra att lyfta upp i diskussionen. Vissa av de FN-konventioner, med dess tilläggsprotokoll, som Sverige anslutit sig till kan ge individer möjlighet att framföra enskilda klagomål till den kommitté som övervakar att Sverige följer konventionen.

STEG 5: Nu har ni gemensamt fått en överblick över vilka olika mekanismer det finns för att individer ska kunna utkräva sina rättigheter. Låt eleverna, i sina nya grupper, diskutera:

- Hur stora möjligheter har en enskild person i Sverige att utkräva sina rättigheter?
- Alla case i övningen bygger på att det finns fungerande mekanismer som skyddar individer – att det finns fungerande lagar och domstolar och att landet anslutit sig till internationella överenskommelser. Men vad händer om en stat inte erkänner existensen av mänskliga rättigheter? Hur då medborgarnas rättigheter skyddas?

STEG 5. Gå igenom svaren i helklass. Återknyt gärna till Sara, Amira och Eman i filmen. Hur kan vi i Sverige agera för att stödja människorättsförsvarare runt om i världen?

VARFÖR?

Samhällskunskap 1b

- "De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva rättigheter."

KABIR

Kabir har flytt från Afghanistan till Sverige. Han lämnar in en ansökan om asyl.

Migrationsverket behandlar ansökan men beslutar om att avslå den. De anser inte att han har tillräckliga skäl för att beviljas asyl. Kabir anser att Migrationsverket har helt fel och hävdar att risken är stor att han skulle utsättas för hot eller våld om han återvänder till Afghanistan.

Vad kan Kabir göra? Vart ska han vända sig?

NORA

Nora går på en skola i Mellansverige. Nora identifierar sig inte med sitt ursprungliga kön. Noras föräldrar har informerat lärare och en lärarassistent om att elevens pronomen är hen. Läraren säger att hon inte kan använda ordet hen i tal.

Föräldrarna informerar skolans rektor om elevens könsidentitet och att läraren inte vill tilltala eleven med rätt pronomen. Trots att rektorn lovar att tala med läraren kallas eleven för fel pronomen under mer än en termin.

Vad kan Nora göra? Vart kan hen vända sig?

LINNÉA

Linnéa blir omhändertagen av polis på grund av berusning.

I arresten får hon bara ha underkläder på sig och hon får inte någon filt att skyla sig med. På natten ber Linnéa om att få gå på toaletten. Men det får hon inte. Ingen får lämna sin cell mellan kl 22.00 och 07.00. Istället uppmanas hon att kissa i ett hål i golvet, utan möjlighet att spola. När Linnéa släpps ur arresten är hon mycket upprörd över behandlingen.

Vad kan Linnéa göra? Vart ska hon vända sig?

SOFIE

Sofie är 15 år och har blivit smygfilmad i duschen av sin styvfar som hade monterat en dold kamera i badrummet.

Sofie anmäler honom. I tingsrätten döms han till att betala skadestånd. Men domen överklagas till hovrätten som kommer fram till att det inte i sig är brottsligt filma en person utan dennes vetskap. Åtalet mot mannen ogillas. Mannen behöver alltså inte betala något skadestånd. Sofie överklagar då domen till högsta domstolen, men de beslutar att inte pröva ärendet.

Sofie upplever att hennes personliga integritet har kränkts av smygfilmningen. Men nu är alla svenska rättsliga instanser uttömda. Vad kan Sofie göra?

